

УДК 378.147 (466.43)

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ США

Тарасова Ольга,
м.Хмельницький

У статті розглядаються та аналізуються основні методичні, організаційні та академічні підходи, які використовуються при підготовці фахівців з міжнародних відносин у вищих навчальних закладах США, а також визначаються головні завдання, принципи та тенденції розвитку американської вищої освіти в цілому та професійної підготовки фахівців-міжнародників зокрема.

Ключові слова: професійна підготовка, вища освіта, індивідуальне навчання, міждисциплінарний принцип навчання, децентралізація, інтеграція університетів.

Постановка проблеми. Перспективною є підготовка фахівців з міжнародних відносин у вищих навчальних закладах США – країні з потужними ринковою економікою, банківсько-фінансовою системою та виробництвом. Американські науковці дійшли висновку, що національна безпека, економічний розквіт і міжнародний престиж держави залежать від високого рівня підготовки майбутніх спеціалістів у сфері міжнародних відносин.

Вивчаючи розвиток освітньої діяльності в цілому та особливості підготовки фахівців з міжнародних відносин зокрема у навчальних закладах Сполучених Штатів, варто розглянути та проаналізувати основні методичні, організаційні та академічні підходи. Це є необхідною умовою для повного розуміння основних відмінностей між професійною освітою США та України. У статті розглядаються найсуттєвіші організаційно-педагогічні особливості професійної підготовки фахівців з міжнародних відносин у вищих навчальних закладах США.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання розвитку вищої освіти у Сполучених Штатах Америки широко висвітлені у науковій літературі. Структура вищої освіти ґрунтовно проаналізована В. Кременем, М. Степком та ін. Деякі організаційно-фінансові аспекти розвитку вищої освіти в країні висвітлені А. Лютих, М. Дудкою та ін. Питання кадрового забезпечення вищої школи проаналізовані у роботах К. Астахової. Оцінювання навчальних досягнень студентів розглядали І. Булах, О. Волосовець, Ю. Вороненко та ін. Окремі аспекти теорії та практики навчання стали предметом досліджень Н. Авшенюк, В. Андрущенко, Н. Бідюк,

С. Вершловського, Б. Гершунського, Т. Десятова, В. Лугового, Н. Ничкало, К. Онушкіна, В. Олійник, О. Романовського.

Теоретичний аналіз наукових праць показав, що деякі організаційно-педагогічні особливості професійної підготовки фахівців з міжнародних відносин в університетах США ще не достатньо висвітлені у науковій літературі головним чином через постійне реформування та зміни, що відбуваються в системі освіти Сполучених Штатів Америки. Відтак з метою продуктивного використання закордонного досвіду для оновлення вітчизняної системи освіти важливим є ґрунтовне вивчення особливостей та інновацій вищої освіти США. Отже метою статті є розглянути та проаналізувати основні методичні, організаційні та академічні підходи, які використовуються при підготовці фахівців з міжнародних відносин у вищих навчальних закладах США, а також визначити головні завдання, принципи та тенденції розвитку американської вищої освіти в цілому та професійної підготовки фахівців-міжнародників зокрема.

Виклад основного матеріалу. Протягом останніх 32 років політику в галузі вищої освіти США та координацію діяльності вищих навчальних закладів країни формує та здійснює Відомство з питань вищої освіти, що входить до складу Міністерства охорони здоров'я, освіти та соціального забезпечення.

У кожному з 50 штатів і адміністративних округів існує своя система управління освітою: діяльністю всіх освітніх закладів керують відділи народної освіти, які визначають необхідний та обов'язковий академічний рівень навчання для навчальних закладів. У свою чергу, ці відділи складаються з місцевих комітетів, до яких входять громадські діячі, працівники сфери освіти, представники ділових кіл США та ін. Комітети керують у своїх містах та округах і мають значні повноваження щодо здійснення політики в галузі освіти (визначення як загальних завдань і вимог до освіти, так і конкретних питань підготовки навчальних планів і програм, формування контингентів учнів і студентів, нагляд за розподілом бюджетних коштів тощо). Результати діяльності комісій широко висвітлюються у пресі, обговорюються громадськістю та критикуються з метою широкого залучення до цього процесу простих американців [3].

Розглянемо найголовніші педагогічні аспекти, що спрямовують розвиток і вдосконалення американської вищої освіти в цілому та процес підготовки фахівців з міжнародних відносин зокрема.

Через потребу постійного оновлення знань перед вищою освітою США стоїть найголовніше завдання – навчити студентів методики самостійного набуття знань, причому – протягом усього життя. Це підіймає психолого-педагогічну проблему – перевиловити свідомість студентів з метою формування у них почуття необхідності та прагнення постійно оновлювати знання протягом усього періоду професійної діяльності.

Постійні реформи вищої освіти США, зумовлені жорсткою конкуренцією в усіх сферах діяльності американського суспільства та ринковими перетвореннями в країні, диктують необхідність вищої освіти США випереджувальними темпами відповідати вимогам наукового та технічного розвитку. Водночас вища освіта безпосередньо впливає на стан і темпи наукового та технічного розвитку держави, інтелектуальний рівень тих сфер діяльності суспільства, які визначають науково-технічний потенціал і технологічний рівень економіки. Відтак в американській вищій освіті постійно переглядається традиційна система навчання у вищих закладах освіти за схемою "клас-урок". За два сторіччя в ній змінювалися лише кількісні пропорції часу на лекційні, семінарські та лабораторні заняття [4].

Останнім часом із методичних і практичних міркувань перевага надається читанню лише установчих лекцій, в той час, як поточні лекції переходять на другий план і поступово відмирають. На сучасному етапі чітко простежується тенденція американської вищої освіти до скорочення лекційних годин у загальному обсязі навчального часу студентів. На лекціях розглядаються лише основні розділи та базові відомості з курсів, що висвітлюють найновіші досягнення в конкретній галузі знань, які ще не повною мірою відображені у пресі. Саме так послідовно впроваджується принцип випереджувального навчання. З цієї метою головна увага та основний час навчального процесу у вищій освіті США приділяється активним формам навчання в малих групах, що стимулює пізнавальні здібності студентів. Використання принципу випереджувального навчання передбачає не механічне запам'ятовування матеріалу, а розуміння його суті. Варто зазначити, що американські фахівці в галузі освіти вважають, що навчання, яке ґрунтується на механічному заучуванні фактів гальмує розвиток творчих здібностей і навіть нівелює таланти студентів. Перші позиції в педагогічно-методичному спрямуванні вищої освіти США займають: засвоєння методологічних аспектів формування знань і отримання наукової інформації, іншими словами – вироблення та виховання методологічної культури набуття знань.

Одним із важливих завдань підготовки фахівців з міжнародних відносин є розвиток інтелекту, логічного мислення засобами загальнонаукового підходу. Тому значна увага приділяється самостійним заняттям студентів з використанням найсучаснішого технічного обладнання та методологічного забезпечення. Необхідно підкреслити, що серед видатних досягнень американської вищої школи є найновіша і найпотужніша в світі матеріально-технічна база: провідні університети мають змогу використовувати у своїй науково-педагогічній діяльності унікальні, експериментальні й одиничні зразки найновіших досягнень американської промисловості, науки, техніки і технологій, а також сучасні навчально-методичні комплекси, де є все для ефективної та кваліфікованої самостійної роботи студентів: підручники енциклопедичного змісту, тексти лекцій, зошити для самостійної роботи та виконання тестів і контрольних завдань, комп'ютерне, аудіо та відео забезпечення для вивчення предмета, набори плівок, слайдів тощо [4].

Нові методологічно-педагогічні завдання професорсько-викладацького складу вищої школи США зумовлені значною комп'ютеризацією та інформатизацією вищої освіти. Американські педагоги виробили чіткий механізм індивідуального навчання студентів-міжнародників із розширенням їхньої загальноосвітньої підготовки. Цей механізм ґрунтується на методі модулів, які складаються за допомогою комп'ютерів, та залікових одиниць і враховує не тільки схильність та інтереси, а й інтелектуальні та фізичні можливості кожного студента. Саме застосування цього механізму

сприяло поширенню та популяризації в США та за кордоном дистанційного методу навчання. Завдяки системі Інтернет та дистанційному методу навчання мільйони громадян в усьому світі здобувають високоякісну освіту, яку надають провідні навчальні заклади США та інших економічно розвинених країн [2, с. 27].

Серед основних особливостей індивідуального навчання майбутніх спеціалістів-міжнародників варто виокремити такі: 1) відсутність жорстких термінів вивчення курсу, що дає студентові можливість опрацювати навчальний матеріал відповідно до його здібностей; 2) суворі вимоги повного засвоєння матеріалу та можливість вивчати нові теми лише після засвоєння попередніх; 3) складання програми навчання самим студентом під методичним керівництвом викладача, що дає уявлення про коло його науково-професійних інтересів; 4) використання лекцій, як форми спрямування у навчання, а не як головного джерела інформації; 5) потреба студента самостійно навчатися, критично мислити, засвоюючи матеріал, творчо підходити до навчального процесу; 6) підвищення ролі письмових робіт; 7) багаторазова перевірка знань, вчасне підведення підсумків роботи студента, керівництво та нагляд за процесом отримання знань спеціальним персоналом методистів-консультантів.

У процесі підготовки фахівців-міжнародників система індивідуального навчання прищеплює навички самостійної роботи, "вчить студентів навчатися", дає змогу залучати старшокурсників до консультування молодших у самостійному навчанні.

Отже, до основних переваг системи індивідуального навчання при підготовці майбутніх фахівців з міжнародних відносин належать: по-перше, її здатність усувати проблему стресових ситуацій, що виникає в американських студентів під час навчання. Варто зазначити, що проблема стресів є дуже важливою для вищої освіти США: їх зазнають майже всі студенти. Викликано це здебільшого стислими термінами, відведеними для засвоєння матеріалу, складання заліків та іспитів. По-друге, право студента отримати консультацію та індивідуальну допомогу. По-третє, право складати залік або іспит з матеріалу, що вивчається, тільки тоді, коли його буде засвоєно.

За використання індивідуальної освіти на засадах розробки персональних модулів навчання, комбінування програм із поєднанням у раціональній пропорції технічних, природничих, гуманітарних і суспільних дисциплін вища освіта США запровадила ефективний принцип підготовки спеціалістів – міждисциплінарний принцип [3].

У системі американської вищої освіти існує стійка тенденція об'єднання університетів з метою подальшого ефективного вирішення освітніх завдань з використанням принципів добровільної кооперації та інтеграції. Об'єднання університетів за принципом кооперації не позбавляє їх самостійності, а навпаки, полегшує їх взаємодію завдяки спільному управлінню та відповідає їх взаємному прагненню розширити свою спеціалізовану програму навчання студентів і готувати їх за двома головними спеціальностями. Тож студенти мають змогу за три роки навчання в гуманітарному вищому навчальному закладі отримати ступінь бакалавра гуманітарних наук і за два роки додаткового навчання в технічному навчальному закладі – ступінь бакалавра технічних наук. При цьому кооперація університетів, інститутів і коледжів є проміжним етапом до інтеграції вищих навчальних закладів США і сприяє поглибленню диференціації навчально-методичної та науково-дослідницької діяльності закладів, що об'єднуються.

Інтеграція зумовлює створення єдиного навчального комплексу з централізованою системою управління та загальними програмами з різних дисциплін. Цей процес якнайкраще відповідає головним вимогам науково-технічного та економічного розвитку США і є основою міждисциплінарного підходу в освіті. Крім того, інтеграція супроводжується диверсифікаційними процесами, сприяє залученню до системи вищої освіти навчальних закладів неуніверситетського рівня, створенню нових типів навчальних закладів, а також чіткій градації процесу підготовки студентів за етапами та циклами. Міждисциплінарний принцип підготовки спеціалістів має велике значення для створення нових єдиних програм навчання в усіх вищих навчальних закладах США [3].

Перехід вищої освіти США до міждисциплінарного принципу

підготовки спеціалістів зумовив структурні перетворення і в закладах вищої освіти: межі та кордони кафедр і факультетів поступово зникають, натомість утворюються міждисциплінарні департаменти, яким властива більша гнучкість та свобода складових. Однопрофільні факультети все частіше стають багатпрофільними.

Дистанційні методи навчання, що ґрунтуються на принципах індивідуального навчання із застосуванням міждисциплінарного підходу в підготовці спеціалістів з міжнародних відносин, є настільки популярними в США і в багатьох країнах світу, що спонукали відкриття нових відділень і факультетів дистанційного навчання у відомих американських і західноєвропейських вищих навчальних закладах, а також нових типів так званих віртуальних університетів і коледжів. Дистанційне навчання як форма заочного навчального процесу не обмежується лише листуванням зі студентами. Його головною метою є надати змогу студентів якісно спілкуватися з викладачем і навчальним закладом за допомогою новітніх інформаційних технологій і засобів комп'ютерної техніки. Під час навчання заклад освіти жорстко контролює процес засвоєння знань студентом, організовує виїзні сесії для проведення проміжних тестів, іспитів і захисту випускних робіт. Зазвичай, професорсько-викладацький склад навчального закладу направляється на такі виїзні сесії в регіони світу – в місця, де мешкають студенти, або в найближчі до місця розташування студентів пункти. Дипломи і наукові звання, отримані завдяки дистанційному навчанню в акредитованих вищих навчальних закладах, офіційно визнаються і гарантують випускникам подальші успіхи в кар'єрі [1, с. 86].

Останнім часом великої популярності набуло так зване «долучене» (спільне) навчання, коли студенти продовжують або закінчують навчання за спеціальністю «Міжнародні відносини» в університетах, інститутах або коледжах інших штатів або в зарубіжних закладах. Це є можливим завдяки узгодженню різними коледжами своїх навчальних програм, розробленню універсальних вимог для здобуття освіти студентами різних вищих навчальних закладів, інтеграції освіти у світову спільноту та глобалізації суспільства.

Завдяки інтенсивному всебічному розвитку суспільства та виникненню нових технологій вища освіта США за останні два десятиліття значно реформувалася. Велика увага приділялася підготовці висококваліфікованих спеціалістів з міжнародних відносин для підняття рівня міжнародного престижу країни та налагодження тісних зв'язків з усіма країнами світу [4].

Визначальними рисами вищої освіти в США є платний характер навчання, але водночас і можливість надання студентів значної фінансової підтримки та одночасного вступу його до різних навчальних закладів, невизначеність термінів навчання (термін визначається успішним засвоєнням потрібної кількості програмних дисциплін і набором відповідної кількості залікових балів – «кредитів»), високі вимоги до самостійної роботи студентів, формалізований характер тестувань і можливість для студентів переводитися зі своїми кредитами з одного навчального закладу до іншого або одночасно навчатися за різними програмами (отримувати кілька спеціальностей) на різних факультетах або в кількох навчальних закладах. Характерною для США є і велика кількість вищих закладів освіти на душу населення країни: у 2000 році було акредитовано понад 3,8 тис. університетів та коледжів, що становить приблизно 1 вищий навчальний заклад на 65,8 тис.

Література та джерела

1. Лютих А.А. Высшее образование и наука в России и США : некоторые аспекты развития и сотрудничества / А. А.Лютих // Образование – XXI век : непрерывное образование – основа социализации личности : материалы Международной научно-практической конференции / Под ред. Н.А.Проворотовой, П.А.Бабкина. – Воронеж, 2004. – С.84-89
2. Макгинес Эймс Многообразие, открытость и гарантия качества. Политика в области высшего образования в США / Эймс Макгинес // Чужая азбука : Еженед. прил. к "Учит. газ" – 1999. – № 9. – С. 26-28.
3. American Association of State Colleges and Universities [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.aascu.org/> – Загол. з екрану. – Мова англ.
4. American Council on Education [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.acenet.edu/> – Загол. з екрану. – Мова англ.
5. National Center for Education Statistics [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.nces.ed.gov/programs/digest/d07/tables/d07_005.asp – Загол. з екрану. – Мова англ.

американських громадян. Проте варто зауважити, що понад 1,5 тис. цих навчальних закладів мають статус «міжнародних», тобто є акредитованими спеціальними міжнародними агенціями і здійснюють свою освітню діяльність переважно за межами США – відкривають свої або спільні філії чи організують дистанційне навчання для громадян, що постійно проживають за кордоном, за принципом «віртуальних» університетів і коледжів [5].

В умовах децентралізованої вищої освіти в США не існує єдиного стандарту змісту навчання, немає також стандартних програм підготовки спеціалістів з міжнародних відносин. На рівні штатів за розробку програм викладачами або експертами відповідають навчальні відділи університетів. Заклади вищої освіти можуть самостійно ставити конкретні вимоги щодо змісту, кількості та послідовності проходження навчальних курсів.

Серед тенденцій розвитку вищої освіти США виділяють неминучість її домінування у суспільстві. Вища освіта стає головним чинником і фундаментом подальшого розвитку і зростання економіки, науки, техніки. Вища освіта США розвивається завдяки спадковому використанню вже здобутих наукових знань і технічних досягнень, послідовному розвитку наукових досліджень і розробці новітніх технологій, вивченню і запозиченню освітніх досягнень вищих шкіл інших країн. Розвиток здобувають такі форми наближення вищої освіти до користувача: дистанційне навчання з використанням телекомунікаційних комп'ютерних мереж і системи Інтернет; так звані віртуальні навчальні заклади; навчання без відриву від основної роботи: у вечірній час і вихідні дні; заочне навчання; комбіновані форми навчання, що допускають поєднання навчання з працею, а також популярне навчання на робочому місці; самостійне навчання протягом усього життя.

На думку спеціалістів, подальший розвиток вищої освіти в США приведе до її універсалізації, глобалізації. Вища освіта тісніше взаємодітиме з освітою в цілому, наукою і культурою, стане більш демократичною і відкритою для американських громадян.

Висновки. Підсумувавши все вищевикладене, можна зробити висновки, що досягненням вищої освіти США є демократичні принципи її функціонування та управління нею, суттєва автономія, самостійність та децентралізація, широке коло прав адміністративного і науково-педагогічного персоналу щодо самоуправління і вибору керівників, їхня обов'язкова підзвітність своїм виборцям, а також відсутність протекціонізму, корупції і зловживань. Вища освіта в США доступна широким колам молоді задля набуття ґрунтовних класичних наукових і професійних знань, самореалізації та кар'єрного розвитку, досягнення поставленої мети. В країні створені реальні умови для неперервного підвищення кваліфікації та післядипломної освіти, перекваліфікації та отримання другої спеціальності.

Підготовка фахівців з міжнародних відносин є одним із пріоритетних напрямів діяльності американських вищих навчальних закладів. Про якість реалізації цього завдання свідчить рівень міжнародного престижу держави та продуктивність її міжнародних зв'язків. Серед недоліків підготовки фахівців-міжнародників в університетах США, на наш погляд, слід зазначити поверхневе вивчення окремих предметів, а також залежність від капіталу заможників.

Вивчення перспективних ідей досвіду діяльності вищих навчальних закладів США, а також їх запозичення збагатить національну освітню систему України і сприятиме подальшій інтеграції країни в європейську систему освіти.

В статье рассматриваются и анализируются основные методические, организационные и академические подходы, используемые при подготовке специалистов по международным отношениям в высших учебных заведениях США, а также определяются главные задачи, принципы и тенденции развития американского высшего образования в целом и профессиональной подготовки специалистов-международников в частности.

Ключевые слова: профессиональная подготовка, высшее образование, индивидуальное обучение, междисциплинарный принцип обучения, децентрализация, интеграция университетов.

The main methodological, organizational and academic approaches used in the process of international relations specialists training in the USA higher educational establishments are viewed and analyzed in the article. Also the key tasks, principles and tendencies of American higher education development in the whole and professional training of international relations specialists in particular are determined.

Key words: professional training, higher education, individual study, interdisciplinary principle of education, decentralization, integration of universities.